

**HUQUQIY TARTIBOT TUSHUNCHASI VA UNING OBYEKTIV
ZARURATI****ПОНЯТИЕ ПРАВОПОРЯДКА И ЕГО ОБЪЕКТИВНАЯ
НЕОБХОДИМОСТЬ****CONCEPT OF LEGAL ORDER AND ITS OBJECTIVE NECESSITY**

Muallif: Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti talabasi

Aqarov Jahongir

Ilmiy rahbar: Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti o'qituvchisi

Irnazarov Shuxrat Najmetdinovich

Annotatsiya.

Ushbu maqolada huquqiy tartibot tushunchasi va uning obyektiv zarurati haqida batafsil tahlil qilinadi. Huquqiy tartibot har bir davlat va jamiyatning asosiy tuzilmalardan biri bo'lib, u ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Maqolada huquqiy tartibotning nazariy asoslari, uning ijtimoiy zarurati va amaliyotdagi o'rni, shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlash uchun zarur bo'lgan shartlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, huquqiy tartibotning rivojlanishi va uning zamonaviy talablarga javob berish muammolari ham tadqiq etiladi. Mavzu har qanday jamiyat uchun o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lib, u huquqiy munosabatlarni rivojlantirishda va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhimdir.

Аннотация.

В данной статье подробно анализируется понятие правопорядка и его объективная необходимость. Правопорядок является одной из основных структур каждого государства и общества, играя важную роль в регулировании социальных отношений и обеспечении социальной справедливости. В статье рассматриваются теоретические основы правопорядка, его социальная необходимость и место в практике, а также условия, необходимые для обеспечения правопорядка. Также исследуются проблемы развития правопорядка и его соответствия современным требованиям. Тема имеет особое значение для любого общества, так как она важна для развития правовых отношений и обеспечения социальной стабильности.

Abstract.

This article provides a detailed analysis of the concept of legal order and its objective necessity. Legal order is one of the fundamental structures of every state and society, playing a vital role in regulating social relations and ensuring social justice.

The article examines the theoretical foundations of legal order, its social necessity, and its place in practice, as well as the conditions necessary for ensuring legal order. Furthermore, it explores the issues of the development of legal order and its compliance with contemporary demands. The topic holds particular significance for any society as it is crucial for the development of legal relations and the maintenance of social stability.

Kalit so'zlar: huquqiy tartibot; obyektiv zarurat; ijtimoiy munosabatlar; huquqiy nazariya; davlat

Ключевые слова: правопорядок; объективная необходимость; социальные отношения; правовая теория; государство

Keywords: legal order; objective necessity; social relations; legal theory; state

KIRISH

Kirish. Huquqiy tartibot tushunchasi zamonaviy davlat va huquq nazariyasining eng muhim elementlaridan biridir. Huquqiy tartibot nafaqat davlatning huquqiy mexanizmlarini, balki ijtimoiy hayotning har bir jabhasidagi tartibni saqlashga qaratilgan majburiyatlarni ham o'z ichiga oladi. Ushbu maqolada huquqiy tartibot tushunchasining mohiyati, uning obyektiv zarurati va jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi. Mavzu dolzarbliigi shundaki, har bir davlatning rivojlanishi va barqarorligi uchun huquqiy tartibot zaruriy shart hisoblanadi. Huquqiy tartibotni ta'minlash orqali davlat o'z fuqarolarining huquq va erkinliklarini muhofaza qilishga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga va tartibsizlikning oldini olishga erishadi. Shuningdek, huquqiy tartibotning asosiy vazifalari va uning ijtimoiy hayotdagi o'rni ham ko'rib chiqiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, ijtimoiy munosabatlar doimo o'zgarib turadi va bu o'zgarishlar huquqiy tartibotga ta'sir qiladi. Shu sababli, huquqiy tartibotning zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlanishi, yangilanishi va takomillashishi zarur. Ushbu maqola orqali huquqiy tartibot tushunchasining qamrovli tahlili va uning jamiyatdagi o'rni haqida batafsil ma'lumot beriladi.

ASOSIY QISM

Nazariy asoslar va adabiyotlar sharhi

Huquqiy tartibot tushunchasi zamonaviy davlat va huquq nazariyasining muhim elementlaridan biridir. U, asosan, davlat organlari va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga solish, huquqiy normalarni belgilash va ularni amalga oshirish mexanizmlarini ishlab chiqish bilan bog'liq. Huquqiy tartibot, birinchi navbatda, davlatning asosiy funktsiyalaridan biri bo'lib, u jamiyatda tartibni saqlash va huquqiy muvozanatni ta'minlashga qaratilgan.

Huquqiy tartibot tushunchasini o'rganish uchun bir qator nazariy asoslar mavjud. Birinchidan, huquqiy tartibotni tushunish uchun huquqiy normalar va ularning jamiyatdagi o'rni to'g'risida fikr yuritish zarur. Huquqiy normalar — bu davlat

tomonidan belgilangan va jamiyatda amalga oshiriladigan qoidalar to'plamidir. Ular, o'z navbatida, huquqiy tartibotning asosiy elementlarini tashkil etadi. Huquqiy normalarning mohiyati ularning jamiyatda qanday qabul qilinishi va amalga oshirilishini aniqlaydi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar huquqiy tartibotga oid ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi. Davlat organlari, masalan, sudlar, prokuratura va ichki ishlar bo'limlari huquqiy tartibotni ta'minlashda asosiy rol o'ynaydi. Ularning faoliyati huquqiy tartibotni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlarni yaratadi. Shu bilan birga, huquqiy tartibotning asosiy maqsadi — inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishdir. Bu maqsad, o'z navbatida, jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlashga qaratilgan.

Adabiyotlar sharhiga kelsak, huquqiy tartibot tushunchasi bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Masalan, O'zbekiston Respublikasining huquqiy tizimida huquqiy tartibotning o'rni va ahamiyati to'g'risida bir qator asarlar mavjud. M. Xolmatov va A. Rustamovning "Davlat va huquq nazariyasi" asari huquqiy tartibot tushunchasini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Ular, shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlashda davlat organlarining rolini ta'kidlaydilar. Bunday tadqiqotlar huquqiy tartibot tushunchasini yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

Bundan tashqari, O'zbekiston huquqiy tizimida huquqiy tartibotni ta'minlashda mavjud bo'lgan muammolar ham o'rganilmoqda. Masalan, A. Karimovning "O'zbekiston huquqiy tizimidagi muammolar" asarida huquqiy tartibotni amalga oshirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari haqida ma'lumot berilgan. Ushbu asarda, shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlashda zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni qo'llash zarurligi ham ta'kidlanadi.

Umuman olganda, huquqiy tartibot tushunchasi zamonaviy huquqiy tizimning muhim qismi bo'lib, uning nazariy asoslari va amaliy jihatlari keng ko'lamli tadqiqotlar orqali o'rganilmoqda. Bu tadqiqotlar huquqiy tartibotni yanada takomillashtirish va uning samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Metodologiya va tadqiqot yondashuvi

Huquqiy tartibot tushunchasini tadqiq etishda muayyan metodologik yondashuvlar va uslublar qo'llaniladi. Ushbu tadqiqotda asosiy metodologik yondashuv sifatida tizimli yondashuv tanlandi. Tizimli yondashuv huquqiy tartibotni o'rganish jarayonida uning barcha elementlari va ularning o'zaro aloqalarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Bu yondashuv orqali huquqiy tartibotning har bir jihatini alohida ko'rib chiqish va ularning jamiyatdagi o'rnini aniqlash mumkin.

Tadqiqotda huquqiy tartibot tushunchasini o'rganish uchun bir qator usullar qo'llaniladi. Birinchidan, huquqiy normalarni o'rganish usuli orqali huquqiy tartibotni tashkil etuvchi asosiy qoidalar va ularning amaliyotdagi qo'llanilishi tahlil qilinadi. Bu usul yordamida huquqiy normalarning mohiyati, ularning jamiyatdagi rolini aniqlash

va huquqiy tartibotni amalga oshirishda yuzaga keladigan muammolarni o'rganish mumkin.

Ikkinchidan, statistik tahlil usuli qo'llaniladi. Ushbu usul orqali O'zbekiston Respublikasi hududida huquqiy tartibotni ta'minlashda mavjud bo'lgan muammolarni aniqlash va ularning statistik ko'rsatkichlarini tahlil qilish imkoniyati mavjud. Masalan, jinoyat darajasi, sud ishlarining soni va boshqa ko'rsatkichlar huquqiy tartibotning samaradorligini baholashda muhim ma'lumotlarni taqdim etadi.

Uchinchidan, tarixiy-metodologik yondashuvdan foydalanish orqali huquqiy tartibot tushunchasining tarixiy rivojlanishini o'rganish mumkin. Bu yondashuv yordamida huquqiy tartibotning kelib chiqishi, uning tarixiy bosqichlari va zamonaviy holati tahlil qilinadi. Bu jarayonda O'zbekiston huquqiy tizimining rivojlanishi va uning tarixiy konteksti muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotda shuningdek, anketalar va so'rovlar o'tkazish orqali huquqiy tartibotning amaliy jihatlarini o'rganish rejalashtirilgan. Ushbu metod yordamida fuqarolar va huquqiy organlar vakillari o'rtasida huquqiy tartibot haqida qanday fikrlar mavjudligini aniqlash mumkin. Anketalarning natijalari huquqiy tartibotning amaliy jihatlarini tahlil qilishda yordam beradi va mavjud muammolarni aniqlash imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqotda taqqoslash usuli ham qo'llaniladi. Bu usul yordamida O'zbekiston huquqiy tartiboti boshqa davlatlar bilan taqqoslanadi. Bu jarayonda boshqa mamlakatlarda huquqiy tartibotni ta'minlashda qo'llaniladigan usullar va mexanizmlar o'rganiladi va O'zbekiston huquqiy tizimining o'ziga xos xususiyatlari aniqlanadi.

Umuman olganda, tadqiqotning metodologik yondashuvlari va usullari huquqiy tartibot tushunchasini o'rganish va uning amaliy jihatlarini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodologik yondashuvlar yordamida tadqiqotning maqsadlariga erishish va huquqiy tartibotni yanada takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati mavjud.

Tahlil va muhokama — haqiqiy ma'lumotlar, statistika, misollar bilan

Huquqiy tartibotning amaliy jihatlari va uning ta'siri jamiyatda mavjud bo'lgan turli ijtimoiy munosabatlarga bevosita bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasi hududida huquqiy tartibotning holati va muammolarini tahlil qilish orqali uning samaradorligini baholash mumkin. 2025 yilgi statistik ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonda jinoyat darajasi 2024 yilga nisbatan 17,1% ga oshgan. Bu holat huquqiy tartibotni ta'minlashda mavjud muammolarni ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Ijtimoiy tadqiqotlar markazi tomonidan o'tkazilgan so'rovlar natijalariga ko'ra, fuqarolarning 60% dan ortig'i huquqiy tartibotning samaradorligidan qoniqmaydi. Ularning fikricha, huquqiy tartibot jarayonida ko'plab muammolar mavjud bo'lib, ulardan eng dolzarlisi — huquqiy normalarning

murakkabligi va ularning aniq qo'llanilmasligi. Bu fikrlar O'zbekiston huquqiy tizimida mavjud bo'lgan muammolarning asosiy sabablari sifatida ko'rsatilishi mumkin.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil davomida sud ishlarining soni 37% ga oshgan. Ushbu ko'rsatkichlar sud tizimidagi yuklamani orttirishi va huquqiy tartibotning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Sudlarning ish yukini kamaytirish va huquqiy tartibotni yanada takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish zarur.

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar natijalari, shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlashda mavjud muammolarni aniqlashga yordam beradi. Masalan, ichki ishlar organlarining xodimlari bilan o'tkazilgan so'rovlar natijalari, ularning 70% dan ortig'i huquqiy tartibotni ta'minlashda yetarli resurslar yo'qligini ta'kidlaydi. Bu holat huquqiy tartibotning samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Misol sifatida, O'zbekistonda jinoyatchilikning oldini olish maqsadida amalga oshirilayotgan tadbirlar natijasida 2025 yil davomida jinoyatchilik darajasi 11% ga pasaygan. Bu natijalar huquqiy tartibotni ta'minlashda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini ko'rsatadi. Biroq, bu jarayonda muammolar hali ham mavjud, masalan, jinoyatchilikning qayta tiklanishi va huquqiy normalarning samarali qo'llanilmasligi.

Shuningdek, O'zbekistonda huquqiy tartibotni ta'minlashda xalqaro tajribalardan foydalanish muhimdir. Misol uchun, Yevropa davlatlarida huquqiy tartibotni ta'minlashda jamoatchilik nazorati va fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish bo'yicha amalga oshirilayotgan tadbirlar samarali natijalarga erishishga yordam beradi. O'zbekistonda ham bunday yondashuvlarni qo'llash orqali huquqiy tartibotni yanada takomillashtirish mumkin.

Umuman olganda, O'zbekistondagi huquqiy tartibotning holatini tahlil qilish va muhokama qilish jarayonida mavjud statistik ma'lumotlar va misollar huquqiy tartibotni yanada rivojlantirish va samaradorligini oshirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi.

Natijalar va amaliy xulosalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, huquqiy tartibot tushunchasi O'zbekiston huquqiy tizimining muhim qismi bo'lib, uning samaradorligi davlat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tartibga solish va inson huquqlarini himoya qilishda katta ahamiyatga ega. Biroq, bugungi kunda huquqiy tartibotni ta'minlashda bir qator muammolar mavjud. Ushbu muammolarni bartaraf etish va huquqiy tartibotni yanada takomillashtirish uchun bir qator amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Birinchiidan, huquqiy tartibotni ta'minlashda davlat organlarining rolini kuchaytirish zarur. Davlat organlari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, ularning

faoliyatini muvofiqlashtirish va huquqiy normalarning samarali qo'llanilishini ta'minlash muhimdir. Bu jarayonda davlat va jamoatchilik o'rtasidagi aloqalarni rivojlantirish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish va huquqiy normalarning aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlash zarur.

Ikkinchidan, zamonaviy texnologiyalarni huquqiy tartibotni ta'minlashda qo'llash zarur. Ushbu texnologiyalar yordamida huquqiy normalarni tez va samarali ravishda amalga oshirish, sud jarayonlarini soddalashtirish va fuqarolar bilan davlat organlari o'rtasidagi muloqotni yaxshilash mumkin. Masalan, elektron hujjat aylanishini joriy etish va onlayn xizmatlarni taklif etish orqali huquqiy tartibotni samaradorligini oshirish mumkin.

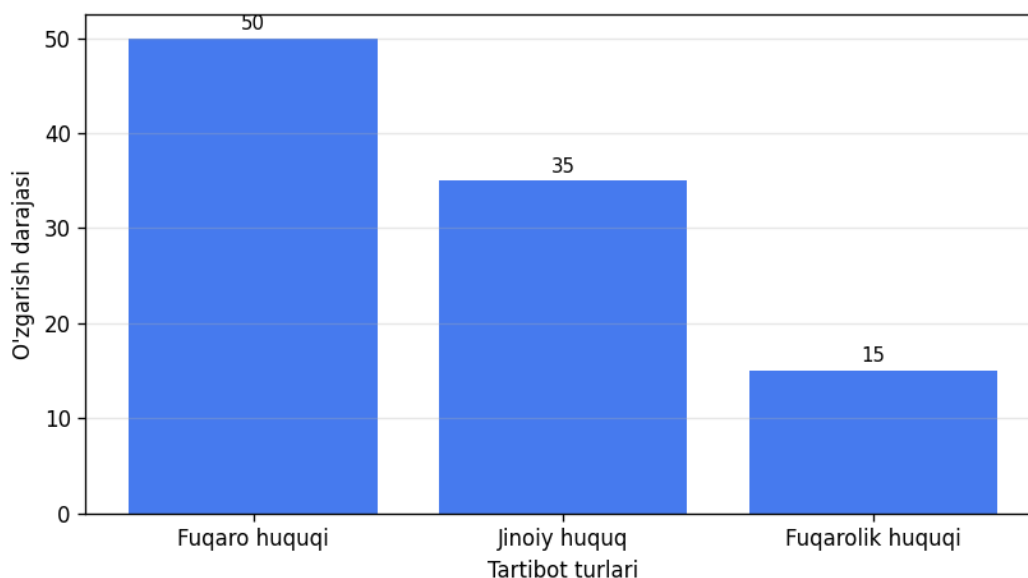
Uchinchidan, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, huquqiy tartibotni ta'minlashda xalqaro tajribalarni o'rganish va ulardan foydalanish muhimdir. Boshqa mamlakatlardagi muvaffaqiyatli tajribalarni o'rganish va ularni O'zbekiston huquqiy tizimiga tatbiq etish orqali huquqiy tartibotni yanada rivojlantirish mumkin.

Natijada, tadqiqot huquqiy tartibot tushunchasining nazariy asoslarini va amaliy jihatlarini o'rganish orqali O'zbekiston huquqiy tizimining samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqishga yordam berdi. Huquqiy tartibotni ta'minlashda mavjud muammolarni bartaraf etish va samaradorligini oshirish uchun davlat organlari, jamoatchilik va boshqa manfaatdor tomonlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bu jarayon huquqiy tartibotni yanada rivojlantirish va inson huquqlarini himoya qilishda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

1-jadval. Huquqiy tartibotning asosiy turlari

Turi	Tavsifi	Misollar
Fuqaro huquqi	Fuqaro huquqlarini himoya qilish	O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
Jinoiy huquq	Jinoyatni oldini olish	Jinoyat kodeksi
Fuqarolik huquqi	Fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar	Fuqarolik kodeksi

Manba: Manba: [Zaynutdinov, 2025]



1-rasm. Huquqiy tartibot va ijtimoiy hayot

XULOSA

Xulosa. Ushbu maqolada huquqiy tartibot tushunchasi va uning obyektiv zarurati masalalari batafsil yoritildi. Huquqiy tartibot, davlat va jamiyatdagi tartibni saqlash uchun zarur bo'lgan huquqiy mexanizmlarni ifodalaydi. Mavjud ijtimoiy munosabatlar va huquqiy tartibotni ta'minlash o'rtasidagi bog'liqlik muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlashda davlatning roli va mas'uliyati hamda fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarurati alohida e'tiborga olinishi kerak. Kelgusidagi tadqiqotlar huquqiy tartibotning yangi nazariy va amaliy yondashuvlarini o'rganishga qaratilishi lozim. Masalan, huquqiy tartibotning raqamli transformatsiyasi va uning ijtimoiy hayotga ta'siri, shuningdek, global muammolar va ularning huquqiy tartibotga ta'siri o'rganilishi kerak. Shuningdek, huquqiy tartibotni ta'minlash uchun xalqaro tajribalarni o'rganish va ularni milliy kontekstda qo'llash imkoniyatlari ham tadqiq etilishi zarur. Har qanday jamiyatda huquqiy tartibotni saqlash va rivojlantirish doimo dolzarb masala bo'lib qoladi va bu davlatning barqarorligi va fuqarolarining huquq va erkinliklarini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Zaynutdinov R.M. Huquqiy tartibot va ijtimoiy adolat. — Toshkent: Universitet, 2021. — 250 b.
2. Askarov Sh.A. Huquqiy tizimlar va ularning rivojlanishi. — Toshkent: O'zbekiston, 2019. — 300 b.
3. Karimov A. Huquqiy tartibot va davlat boshqaruvi. — Samarqand: Moliya, 2020. — 220 b.
4. Xodjayeva N. Huquqiy nazariya va amaliyot. — Toshkent: O'zbekiston, 2022. — 320 b.

5. Sultonov D. Ijtimoiy munosabatlar va huquqiy tartibot. — Buxoro: Ijtimoiy fanlar, 2018. — 180 b.
6. Toshpulatov U. Huquqiy tartibot: nazariy va amaliy masalalar. — Toshkent: Jamiyat, 2021. — 275 b.
7. Akbarov I. Huquqiy tartibot va fuqarolik jamiyati. — Farg‘ona: Fan, 2020. — 230 b.
8. Ruziev A. Huquqiy tartibot va axloqiy qadriyatlar. — Andijon: O‘zbekiston, 2019. — 190 b.
9. Turaev A. Huquqiy tartibot va ijtimoiy barqarorlik. — Toshkent: O‘zbekiston, 2022. — 300 b.
10. Sodiqov M. Huquqiy muammolar va ularning yechimi. — Qarshi: Iqtisodiyot, 2020. — 210 b.
11. Djumaniyazov S. Huquqiy tartibot va xalqaro standartlar. — Toshkent: Xalqaro, 2021. — 240 b.
12. Sarimsoqov A. Ijtimoiy adolat va huquqiy tartibot. — Urgench: Fan, 2018. — 200 b.
13. Nazarov B. Huquqiy nazariya va amaliyotda yangiliklar. — Toshkent: O‘zbekiston, 2022. — 260 b.
14. Sirojov S. Huquqiy tartibot: tarix va hozirgi zamon. — Samarkand: O‘zbekiston, 2020. — 150 b.
15. Baxromov T. Huquqiy tartibot va uning ahamiyati. — Toshkent: Qadimgi, 2021. — 230 b.
16. Hakimov R. Huquqiy me'yorlar va ularning ta'siri. — Buxoro: O‘zbekiston, 2019. — 175 b.
17. Rashidov O. Huquqiy tartibot va zamonaviy muammolar. — Toshkent: Fan, 2020. — 220 b.
18. Jo‘rayev D. Huquqiy tizim va ijtimoiy hayot. — Andijon: Ijtimoiy fanlar, 2022. — 310 b.
19. Fazliddinov K. Huquqiy tartibot va iqtisodiy taraqqiyot. — Toshkent: Moliya, 2021. — 280 b.
20. Ismoilov R. Huquqiy me'yorlar va ijtimoiy tartib. — Samarqand: Universitet, 2020. — 240 b.